

SPRAWY
MIĘDZYNARODOWE

2020, t. 73, nr 2
ISSN 0038-853X
DOI: 10.35757/SM.2020.73.2.06

ANDRZEJ WOJTASZAK

Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie

Uniwersytet Szczeciński

ORCID: 0000-0002-5615-9438

e-mail: Andrzej.Wojtaszak@usz.edu.pl

Inicjatywa Trójmorza a perspektywy rozwoju państw regionu Europy Środkowo-Wschodniej w drugiej dekadzie XXI wieku

**The Three Seas Initiative and the development
perspectives of Central and Eastern European
countries in the 2020s**

Słowa kluczowe:

Inicjatywa Trójmorza,
problemy polityczne
i gospodarcze, Unia
Europejska, relacje
transatlantyckie

Keywords:

Three Seas Initiative,
political and economic
problems, European
Union, transatlantic
relations

The Three Seas Initiative and the development perspectives of Central and Eastern European countries in the 2020s

Among the consequences of geopolitical changes in the twenty-first century is the increase in the political and economic activity of the countries of Central and Eastern Europe. Between the Baltic Sea, the Black Sea and the Adriatic lies a group of post-communist countries whose economic development is lower than that of other countries belonging to the 'old' European Union (EU). A group of these countries has launched a joint political and economic initiative (Three Seas Initiative) in an attempt to limit the growing energy dependence on the Russian Federation and to create prospects for the region's development. The beginning of 2020 confirmed the desire to intensify this cooperation, which goes beyond the EU environment, creating transatlantic unions and counting on the support of the United States and inducing interest in China (including the concept of 'One Belt, One Road' – OBOR). The Three Seas Initiative is part of the broader context of EU development and is not in competition with the EU.

Wprowadzenie

Aktywność państw Europy Środkowo-Wschodniej wobec zmian geopolitycznych w tej części świata, a szczególnie zagrożeń wynikających z rosnącej zależności energetycznej od Federacji Rosyjskiej i militarnych działań Rosjan na Ukrainie (aneksja Krymu), spowodowała powstanie nowej inicjatywy polityczno-ekonomicznej skupiającej państwa regionu. Na temat Inicjatywy Trójmorza (TSI) powstało już wiele opracowań i analiz, m.in. autorstwa: Bernardo Calheirosa, Ladislava Cabady, Martina Ehla, Wojciecha Gizickiego i Piotra Łosia, Marka Górki, Pawła Kowala, Agnieszki Orzelskiej-Stączek, Macieja Mroza, Marcina Sienkiewicza, Tomasza Stępniewskiego, Krzysztofa Szczerskiego, Konrada Świdra, Pawła Ukielskiego i innych¹. Działalność TSI, poza próbami wspólnego kształtowania polityki w regionie, dotyczy głównie inicjatyw gospodarczych, będących wyraźnym sygnałem wyodrębniania się wschodniej grupy europejskich państw, które stawiają na wspólne przedsięwzięcia w ramach podjętej Inicjatywy. Początek 2020 r. potwierdził chęć rozwinięcia współpracy, która wykracza poza środowisko europejskie, tworzy związki transatlantyckie i liczy na wsparcie ze strony Stanów Zjednoczonych, a od momentu narodzin pozostaje także w sferze zainteresowania Chin i Rosji. Prowadzi to do stopniowego upodmiotowienia TSI. Jesteśmy świadkami powstania ważnej siły polityczno-ekonomicznej na wschodnich (postkomunistycznych) obszarach Unii Europejskiej. Siła, która może mieć wpływ na kierunki rozwoju gospodarczego i na mocniejszą globalną pozycję Wspólnoty.

W artykule zostanie omówione znaczenie inicjatywy regionalnej dla rozwoju samego regionu Europy Środkowo-Wschodniej, Unii Europejskiej, a także jej możliwości oddziaływania w wymiarze transatlantyckim jako rozszerzenie inicjatywy NATO. Ze względu na stały rozwój Inicjatywy i rosnące nią zainteresowanie ze strony Chin, Stanów Zjednoczonych oraz Unii Europejskiej wymaga to ciągłego monitorowania rozwoju sytuacji w regionie.

Analizując problem, posłużono się metodami: porównawczą, historyczną, analizą systemową, jak również badaniami ilościowymi. W opracowaniu podjęte zostały cztery zagadnienia: 1) uwarunkowania historyczne a inicjatywy w Europie Środkowo-Wschodniej; 2) powstanie Inicjatywy Trójmorza; 3) główne kierunki działań TSI; 4) Unia Europejska, Stany

1 Pełną informację o tych pracach zawiera bibliografia.

Zjednoczone i Chiny wobec Inicjatywy Trójomorza. W konkluzji starano się odpowiedzieć na pytania dotyczące przyszłości TSI, jej efektywności działania (mimo częstego braku wspólnego stanowiska w niektórych punktach między państwami Inicjatywy), relacji z Chinami, Stanami Zjednoczonymi oraz z (i w jej ramach) Unią Europejską.

Uwarunkowania historyczne a inicjatywy w Europie Środkowo-Wschodniej

Inicjatywa Trójomorza jest nawiązaniem do tradycji polskiej polityki zagranicznej zapoczątkowanej w okresie II Rzeczypospolitej. Koncepcja Międzymorza, bo taką nazwę wówczas przyjęto, to doktryna polityki zagranicznej o charakterze defensywnym wywodząca się z polskiej myśli i praktyki politycznej, której cechą była dobrowolność współpracy państw członkowskich w celu wspólnej obrony suwerenności i budowy podmiotowości oraz realizacji wspólnych interesów. Cała koncepcja miała bogaty rodowód historyczny sięgający idei jagiellońskiej². Inicjatywa oparta była na idei solidarności państw Europy Środkowej i Wschodniej. Międzymorze miało obejmować państwa między Bałtykiem, Adriatykiem i Morzem Czarnym – stąd czasem stosowany skrót od nazw mórz – ABC. Twórcy tej koncepcji myśleli o wyprowadzeniu Polski na pozycję mocarstwa zdolnego kształtować losy tej części Europy oraz o budowie wspólnego bloku politycznego mającego stanowić przeciwwagę dla dwóch potężnych sąsiadów, ZSRS i Niemiec³.

2 Zob.: *Inicjatywa Trójomorza: geneza, cele i funkcjonowanie*, red. P. Kowal, A. Orzelska-Stączek, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2019, s. 17–21.

3 Zob.: P. Okulewicz, *Koncepcja Międzymorza w myśli i praktyce politycznej obozu J. Piłsudskiego w latach 1918–1926*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2001, s. 14–17; M. Laruelle, E. Rivera, *Imagined geographies of Central and Eastern Europe: The concept of Intermarium*, IERES Occasional Papers. Transnational History of the Far Right Series, issue 1, March 2019, s. 4–5. Koncepcja zakończyła się niepowodzeniem, jak podkreślał prezydencki minister Krzysztof Szczerski, gdyż: „państwa regionu były skłócone i miały sprzeczne interesy; ponieważ Polska była za mało atrakcyjnym liderem: w sferze gospodarczej i militarnej była zbyt słaba w porównaniu z Rosją oraz (zwłaszcza) z Niemcami; ponieważ większość krajów regionu uważała Polskę za jeden z wielu krajów środkowej Europy, a nie naturalnego przywódcę regionu i sądziła, że projekt służy głównie budowie polskiej mocarstwowej pozycji, w czym nie chciały brać udziału”. Zob. szerzej: A. Leszczyński, Szczerski: „Trójomorze to napęd Europy”. *Wraca idea Trójomorza i Międzymorza, fantazja o polskim mocarstwie*, OKO.press [online], 20 VI 2017 [dostęp: 20 IX 2019], dostępny w internecie:

Po śmierci Józefa Piłsudskiego ograniczoną wersję koncepcji pod nazwą „Trzeciej Europy” propagował (w środowisku dyplomatycznym) minister Józef Beck; miała ona poza Rzeczpospolitą objąć Węgry, Rumunię i Jugosławię. Zakładano poparcie dla Inicjatywy mocarstw zachodnich, ewentualnie dla Włoch⁴.

„Idea Drugiego Międzymorza” powstała w początkowych miesiącach II wojny światowej, a jej inicjatorem był premier polskiego rządu emigracyjnego, gen. Władysław Sikorski. Pierwsze informacje o przyszłych rozwiązaniach dotyczących Europy Środkowo-Wschodniej przedstawił gen. Sikorski w listopadzie i grudniu 1939 r. Koncepcja ta zakładała powstanie między Bałtykiem, Morzem Czarnym i Adriatykiem unii państw, której celem powinno być ograniczenie działań Niemiec na wschód oraz „rozgraniczenie” Niemiec i Rosji⁵. Sama inicjatywa spotkała się z zainteresowaniem emigracyjnych polityków czeskich i słowackich. Równocześnie doszło do rozszerzenia idei na obszar bałkański, czego rezultatem było zbliżenie między Grecją i Jugosławią oraz podpisanie stosownego porozumienia w dniu 15 stycznia 1942 r.⁶ Przyszła konfederacja miałaby koordynować wspólne inicjatywy dotyczące polityki zagranicznej, polityki ekonomicznej, a szczególnie handlu zagranicznego, obronności (i inne)⁷.

Podobne działania podjęli politycy polscy i czechosłowaccy. W dniu 23 stycznia 1942 r. doszło do podpisania wspomnianej deklaracji czechosłowacko-polskiej, która stanowiła potwierdzenie woli tworzenia federacji

<<https://oko.press/szczerski-trojmorze-naped-europy-wraca-idea-trojmorza-miedzymorza-fantazja-o-polskim-mocarstwie/>>.

- 4 Po rozpadzie Czechosłowacji fundamentem dla tej koncepcji – zdaniem Anny Ciencialy – były starania o niedopuszczenie do niemieckiej dominacji nad Słowacją i Ukrainą Zakarpacką. Strona polska popierała koncepcję wspólnej granicy z Węgrami. Zob.: A. Cienciala, *Poland and the western powers. A study in the interdependence of Eastern and Western Europe, 1938–1939*, Routledge & Kegan Paul, Londyn, University of Toronto Press, Toronto 1968, s. 55, 88. Szeroko na temat tych koncepcji pisze Marek Kornat, zob.: M. Kornat, *Polityka równowagi 1934–1939. Polska między Wschodem a Zachodem*, Arcana, Kraków 2007, s. 307–352.
- 5 Zob.: P. S. Wandycz, *Czechoslovak-Polish Confederation and the great powers 1940–1943*, Indiana University Publications, Bloomington 1956, s. 34.
- 6 J. Łaptos, *Zakres i formy współpracy polityków środkowoeuropejskich na uchodźstwie podczas II wojny światowej*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne” 2017, t. 25, s. 71.
- 7 E. Znamierowska-Rakk, *Projekty unifikacji państw bałkańskich w latach II wojny światowej*, „Dzieje Najnowsze” 2001, nr 3, s. 88–89.

środkowoeuropejskiej oraz współpracy z Unią Bałkańską⁸. Generał Sikorski planował, że (w przyszłości) po pokonaniu III Rzeszy dojdzie do rozszerzenia idei Federacji Środkowoeuropejskiej o Rumunię, Węgry, Austrię i Bułgarię. O dalszych losach Inicjatywy zakładającej szerszą współpracę zadecydowało stanowisko mocarstw (szczególnie Moskwy), które przeciwstawiały się takiej federacji⁹.

Idea Międzymorza była przedmiotem rozważań polskich środowisk emigracyjnych także po II wojnie światowej. Rozpatrywano różne rozwiązania – od federacji z Litwą, Ukrainą i Białorusią (głównie w środowisku paryskiej „Kultury”) po związek z Czechosłowacją¹⁰. Idea Międzymorza powróciła w koncepcjach opozycji antykomunistycznej w Polsce po 1976 r. Głównym inicjatorem powrotu do koncepcji Międzymorza była Konfederacja Polski Niepodległej¹¹. W sprawie idei Międzymorza wypowiadały się także: Liberalno-Demokratyczna Partia Niepodległość, Polska Partia Niepodległościowa, Ruch Wolność–Sprawiedliwość–Niepodległość, Solidarność Walcząca, Ruch Polityczny „Wyzwolenie” i Polska Partia Socjalistyczna. Ideę współpracy międzynarodowej przy podejmowaniu walki z sowieckim imperiaлизmem popierały zarówno prawicowa Liberalno-Demokratyczna Partia „Niepodległość”, jak i socjalistyczna PPS¹².

Na początku lat dziewięćdziesiątych XX w., po upadku ZSRS, nawiązując do historycznej idei prometeizmu Józefa Piłsudskiego, Polska zaczęła wspierać pojawienie się nowych podmiotów państwowych na gruzach sowieckiego imperium komunistycznego¹³. W interesie Warszawy leżało popieranie m.in. niepodległości Litwy, Łotwy, Estonii, Ukrainy i Białorusi przy zachowaniu zarazem dobrych stosunków z Federacją Rosyjską, tak aby mieć Zachód na Wschodzie, lecz bez wroga w Moskwie.

8 T. Kisielewski, *Federacja środkowoeuropejska. Pertraktacje polsko-czechosłowackie 1939–1943*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1991, s. 174, 268–269.

9 J. Łaptos, *Zakres i formy...*, s. 77–78.

10 T. Sikorski, „Międzymorze” w pismach sekcji wschodniej Polskiej Partii Socjalistycznej (1987–1989). *Zapomniana historia*, „Atheneum. Polskie Studia Politologiczne” 2013, vol. 41, s. 79–80.

11 Szerzej: T. Szczepański, *Międzymorze. Polityka Środkowoeuropejska KPN*, Wydawnictwo Polskie KPN, Warszawa 1993.

12 Zob.: T. Sikorski, „Międzymorze” w pismach..., s. 81–82, 88.

13 Zob.: M. Kornat, *Ruch prometejski – ważne doświadczenie polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej*, „Nowa Europa Wschodnia” 2008, nr 2, s. 77–78.

Przełom XX i XXI w. wiązał się ze wstąpieniem Polski, Czech, Węgier i Słowacji, a później kolejnych państw regionu, do NATO i następnie do Unii Europejskiej. Współczesna koncepcja regionalna TSI ma początek w Grupie Wyszehradzkiej (V4), w ramach której trudno było kształtować wspólną politykę. Pierwszym większym sprawdzianem współpracy dla V4 (w latach 2007–2009) stała się sprawa ratyfikacji traktatu lizbońskiego (zakładającego reformę UE) przy wyrażeniu sceptycznym stanowisku Polski i Czech. Kolejnym wydarzeniem na drodze budowania odrębności grupy było głosowanie w 2014 r. w sprawie przyjęcia uchodźców. Koncepcjom niemieckim przeciwstawiła się Polska, a poparły ją pozostałe kraje Grupy V4 oraz Rumunia¹⁴. Poważnym sygnałem braku jedności V4 stała się inicjatywa tzw. Trójkąta Sławkowskiego. W dniu 29 stycznia 2015 r. przedstawiciele Austrii, Czech i Słowacji, z inicjatywy Bohuslava Sobotki (socjaldemokratycznego premiera Czech), z poparciem premiera Słowacji Roberta Ficy oraz kanclerza Austrii Wernera Faymanna, przyjęli tzw. deklarację sławkowską, podpisaną w morawskiej wsi Sławków pod Brnem. Ustalenia grupy osłabiały pozycję Grupy Wyszehradzkiej, a Czesi i Słowacy wyrazili niezadowolenie głównie z polityki Polski, która – ich zdaniem – nie uwzględniała potrzeb pozostałych państw regionu¹⁵.

Obecność Polski w regionie została wyraźnie zaakcentowana 9 sierpnia 2008 r. przez Lecha Kaczyńskiego, gdy wraz z przywódcami Litwy, Łotwy, Estonii oraz Ukrainy potępił atak Rosji na Gruzję i wezwał Unię Europejską, a także NATO do podjęcia zdecydowanych działań. Słynne stały się słowa prezydenta Kaczyńskiego o rosyjskim zagrożeniu:

My wiemy, że dziś Gruzja, jutro Ukraina, pojutrze państwa bałtyckie, a później może i mój kraj. Potrafimy się temu przeciwstawić, jeśli Europa będzie reprezentować wspólne wartości¹⁶.

- 14 Szerzej: M. Jabłoński, *Czy koncepcja „miedzymorza” jest dzisiaj aktualna?*, „W gospodarce.pl” [online], 20 I 2016 [dostęp: 22 IX 2019], dostępny w internecie: <<http://wgospodarce.pl/opinie/22584-czy-koncepcja-miedzymorza-jest-dzisiaj-aktualna/>>.
- 15 Kooperation zwischen Österreich, Tschechien und der Slowakei: Konkurrenz zur Visegrád-Gruppe? Treffen der sogenannten Nord-Trilaterale fand zum ersten Mal statt / Von Roman Oeschger, „Prag aktuell” [online], 11 II 2015 [dostęp: 24 III 2020], dostępny w internecie: <<https://www.prag-aktuell.cz/nachrichten/kooperation-zwischen-oestreich-tschechien-der-slowakei-konkurrenz-zur-visegrad-gruppe-11022015-11377>>.
- 16 W. Radziwinowicz, W. Jagielski, *Jesteśmy tu, by podjąć walkę*, Wyborcza.pl [online], 13 VIII 2008 [dostęp: 23 IX 2019], dostępny w internecie: <http://wyborcza.pl/1,75399,5583348,Jestesmy_tu_by_podjac_walke.html/>.

Następowała rekonstrukcja interesów państw tej części Europy i odrzucenie ich postrzegania jako „gorszej Europy”¹⁷. Inną ważną inicjatywą w regionie stała się podjęta wspólnie ze Szwecją koncepcja Partnerstwa Wschodniego (7 maja 2009 r.), która miała doprowadzić do zacieśnienia współpracy z Białorusią, Ukrainą, Mołdawią, Gruzją, Azerbejdżanem oraz Armenią¹⁸.

W przypadku Polski mieliśmy do czynienia z dwiema koncepcjami uprawiania polityki w regionie. Stojący na czele resortu spraw zagranicznych (w rządzie PO-PSL) Radosław Sikorski („doktryna Sikorskiego”¹⁹) starał się ze względu na wzrost zagrożenia ze strony Rosji – mimo „polityki odprężenia” obowiązującej na zachodzie Europy – podejmować jedno/znaczne działania na rzecz wspólnego stanowiska Unii Europejskiej wobec Rosji. Prezydent Kaczyński (wywodzący się z PiS) był z kolei zwolennikiem współczesnej wersji prometeizmu. Prezydent odnosił się krytycznie nie tylko do ministra Sikorskiego, lecz do całego rządu Donalda Tuska, przede wszystkim z powodu wstrzymywania ogłoszenia stanowiska Polski w sprawie bezpieczeństwa energetycznego. Kaczyński podkreślał, że „niszczone są budowane od dłuższego czasu bardzo dobre stosunki na Wschodzie”²⁰.

Powstanie Inicjatywy Trójmorza

Po okresie rządów koalicji Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz prezydenta Bronisława Komorowskiego nastąpiła w 2015 r.

- 17 D. Litwin-Lewandowska, *Gruziński epizod w polskiej polityce zagranicznej w okresie prezydentury Lecha Kaczyńskiego (2005–2010)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”. Sectio M, Balcaniensis et Carpathiensis, 2017, vol. 2, s. 185.
- 18 Zob.: E. Cziomer, *Geneza, struktura oraz przesłanki wdrażania Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej w latach 2008–2010*, [w:] *Partnerstwo Wschodnie: wielka szansa dla Europy*, red. J. Sawczuk, Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu, Poznań-Chorzów 2011, s. 43.
- 19 Według ujawnionych przez WikiLeaks informacji, minister Radosław Sikorski po inwazji Rosji w Gruzji obawiał się podjęcia przez Moskwę działań przeciwko Polsce. Sikorski zakładał, że „każda kolejna próba zmiany granic w Europie siłą lub przez działania wywrotowe powinna być traktowana przez Europę jako zagrożenie dla bezpieczeństwa i spotkać się z proporcjonalną odpowiedzią całej wspólnoty transatlantycznej”. J. Pawlicki, *Doktryna Sikorskiego. Co na to NATO?*, Wyborcza.pl [online], 21 XI 2008 [dostęp: 20 I 2020], dostępny w internecie: <https://wyborcza.pl/1,75968,5972960,Doktryna_Sikorskiego__Co_na_to_NATO_.html>.
- 20 D. Litwin-Lewandowska, *Gruziński epizod w polskiej polityce zagranicznej...*, s. 195, 198.

zmiana polityczna – prezydentem RP został Andrzej Duda, a w wyborach parlamentarnych zwyciężył tzw. Obóz Zjednoczonej Prawicy. Polska polityka zagraniczna powróciła na tory wyznaczone przez Lecha Kaczyńskiego.

Współczesna wersja idei Międzymorza została podjęta w czasie pierwszej wizyty zagranicznej prezydenta Andrzeja Dudy w sierpniu 2015 r. w Tallinie, gdzie doszło do spotkania z prezydentem Toomasem Hendrikiem Ilvesem. Inicjatywę tę skierowano do krajów bałtyckich. Estonia była wówczas wskazywana przez ekspertów jako kolejny kraj zagrożony wojną hybrydową ze strony Rosji. Równie ważne, ze względu na wzrost problemów związanych z napływem do Europy masowej fali imigrantów, stały się wizyty prezydenta Dudy w Chorwacji, na Węgrzech i w Rumunii, co m.in. wpływało na budowanie jedności w regionie. Bardzo owocna okazała się szczególnie wizyta w Rumunii – w rozmowach z prezydentem Klausem Iohannisem i premierem Victorem Ponta rozważano problem bezpieczeństwa militarnego (co łączono z obecnością NATO w regionie) oraz kwestie dotyczące bezpieczeństwa energetycznego, a szczególnie sprawę budowy gazociągu Nord Stream 2. Rumunia miała się stać głównym partnerem strategicznym Polski w regionie²¹.

Inicjatywa Trójmorza została powołana do życia w Dubrowniku (25–26 sierpnia 2016 r.) dzięki współpracy prezydent Chorwacji Kolindy Grabar-Kitarović i prezydenta RP Andrzeja Dudy. Koncepcję poparło 12 państw UE z Europy Środkowo-Wschodniej²². W skład Inicjatywy weszły: Austria, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia i Węgry²³. We wspólnej deklaracji państw

21 M. Jabłoński, *Czy koncepcja „międzymorza”...*

22 W kontekście Trójmorza, obok terminu „Europa Środkowo-Wschodnia”, używane są także określenia „Europa Środkowa i Wschodnia”, „Europa Środkowa”, „Europa Wschodnia”, a nawet „Europa Środkowa i Europa Środkowo-Wschodnia”. Zob.: *Inicjatywa Trójmorza...*, s. 52.

23 Pod względem ekonomicznym kraje należące do TSI są różnie klasyfikowane. „W klasyfikacjach międzynarodowych niektóre kraje regionu są traktowane już jako rozwinięte, inne jako wschodzące. Austria jest bezwzględnie w pierwszej grupie. Międzynarodowy Fundusz Walutowy zalicza do krajów rozwiniętych również Czechy, Słowację, Słowenię i kraje bałtyckie. Bank Światowy z kolei dodaje do tej grupy jeszcze Polskę, Węgry i Chorwację. Natomiast dla inwestorów na rynku finansowym region wciąż (oprócz Austrii) jest bardziej rynkiem wschodzącym niż rozwiniętym”. *Perspektywy dla inwestycji infrastrukturalnych w Trójmorzu. Raport specjalny*, SpotData [online], s. 6, dostępny w internecie [dostęp: 20 III 2020]: <<https://spotdata.pl/research/download/73>>.

założycielskich przewidywano utworzenie Inicjatywy Trójmorza jako nieformalnej platformy służącej:

do pozyskiwania politycznego poparcia oraz organizowania zdecydowanych działań dotyczących określonych transgranicznych i makroregionalnych projektów, o strategicznym znaczeniu dla państw zaangażowanych w sektory energii, transportu, komunikacji cyfrowej i gospodarki w Europie Środkowej i Wschodniej²⁴.

Należy poza tym podkreślić, że pojawiły się dwa rodzaje ocen dotyczące powstania TSI:

krytycy podkreślają, że Inicjatywa Trójmorza jest przejawem dążenia Polski do wzmocnienia swej pozycji i stania się liderem Europy Środkowo-Wschodniej poprzez osłabienie więzi z Niemcami, za to pod patronatem USA. Entuzjaści natomiast zwracają uwagę, że cele Trójmorza służą wzmocnieniu UE, a nawet całej wspólnoty euroatlantyckiej²⁵.

Na obszarze TSI zamieszkuje powyżej 111 mln obywateli UE (21,7 proc.), którzy wytwarzają 1 867 mld euro (10,8 proc. PKB UE)²⁶. Inicjatywa spowodowała zainteresowanie rządów Stanów Zjednoczonych, Niemiec oraz Banku Światowego, Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju²⁷.

Warto także zauważyć rozbieżności interesów wśród członków Inicjatywy – dla niektórych z nich jest to uzupełniająca forma działań wobec UE (Rumunia), inni zgłaszają obawy wobec pozostałych państw TSI – np. Czechy wobec Polski (obawy przed polską polityką dominacji). Austria i Węgry prowadzą interesy gospodarcze z Federacją Rosyjską (dostawy gazu z Gazpromu), Chorwacja i Słowenia pozostają w sporze

24 Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza, Prezydent.pl [online], 25 VIII 2016 [dostęp: 8 IX 2019], dostępny w internecie: <http://www.prezydent.pl/aktualności/wizyty-zagraniczne/art.105_wspolna-deklaracja-w-sprawie-inicjatywytrójmorza.html>. Por. P. Ukielski, *Inicjatywa Trójmorza w polskiej polityce zagranicznej*, „Studia Europejskie” 2018, nr 2, s. 46.

25 *Inicjatywa Trójmorza...*, s. 134–135, 137.

26 Dane z 2017 r. Zob.: *The digital 3 Seas Initiative. Mapping the challenges to overcome*, ed. A. Konkel, M. Przywała, The Kosciuszko Institute, Kraków 2018, s. 18.

27 *Transport i logistyka jako strategiczna branża dla polskiej gospodarki. Raport Polskiego Instytutu Transportu Drogowego*, wrzesień, Warszawa 2019, s. 40.

granicznym. Słowacy i Słoweńcy z kolei są w strefie euro, a ich polityka nastawiona jest na stabilizację UE. Do tego dochodzą państwa bałtyckie, które – podobnie jak Polska i Rumunia, odczuwając zagrożenie bezpieczeństwa ze strony Moskwy – poszukują wsparcia w Stanach Zjednoczonych i NATO²⁸. Rozbieżności stanowisk członków Inicjatywy Trójmorza wynikają głównie z politycznych różnic interesów poszczególnych państw. Wydaje się, że ważnym elementem jednoczącym członków grupy jest upodmiotowienie TSI na arenie międzynarodowej oraz wspólne zaangażowanie się członków Inicjatywy w pozyskiwanie środków finansowych (w ramach programów UE czy – wspierających politykę bezpieczeństwa w regionie – Stanów Zjednoczonych) umożliwiające osiągnięcie celów istotnych dla grupy państw oraz całej Inicjatywy Trójmorza.

Główne kierunki działań 3SI

Do drugiego szczytu Trójmorza doszło podczas wizyty prezydenta Stanów Zjednoczonych Donalda Trampa w Warszawie (w dniach 6 i 7 lipca 2017 r.). W przyjętej deklaracji warszawskiej zakładano położenie nacisku na budowę wzajemnych powiązań państw Trójmorza wzdłuż osi północ-południe i wschód-zachód, co leży w interesie wszystkich jej sygnatariuszy oraz całej Unii Europejskiej:

Za niezbędną uznano współpracę w dziedzinach: ekonomii, połączeń transportowych, infrastruktury energetycznej, ochrony środowiska, R&D oraz komunikacji cyfrowej, a wśród priorytetów znalazły się: wzmacnianie połączeń transportowych w regionie mających rozwijać oraz integrować go z siecią TEN-T, implementacja wytycznych polityki energetycznej UE, promocja biznesowego charakteru wspólnych projektów gospodarczych oraz pełna synergia z politykami UE²⁹.

28 M. Górka, *The Three Seas Initiative as a political challenge for the countries of Central and Eastern Europe*, „Politics in Central Europe” 2018, nr 14 (3), s. 62–63.

29 *President: Three Seas summit has built ties among CE countries* (THE SECOND SUMMIT OF THE 3 SEAS INITIATIVE Joint Declaration), Prezydent.pl, 6 VII 2017 [dostęp: 11 III 2020], dostępny w internecie: <<https://www.prezydent.pl/en/news/art,496,president-three-seas-summit-has-built-ties-among-ce-countries.html>>. Zob.: K. Szczerski, *Utopia Europejska. Kryzys integracji i polska inicjatywa naprawy*, Wydawnictwo Biały Kruk, Kraków 2017, s. 251.

Flagowymi projektami w ramach Trójmorza stawały się połączenia gazowe: Korytarz Północ-Południe, z pływającym terminalem na chorwackiej wyspie Krk, oraz szlak transportowy Via Carpatia z Kłajpedy do Salonik³⁰. Docelowo zakładano połączenie terminalów ciekłego gazu ziemnego w Polsce i Chorwacji. Scalenie tego projektu, biegnącego przez Czechy, Słowację i Węgry, z gazociągiem Baltic, dostarczającym gaz norweski, oraz zwiększenie dostaw LNG z państw trzecich (np. Stanów Zjednoczonych) ma się przyczynić do zwiększenia niezależności regionu od rosyjskiego monopolisty. W czasie wizyty w Warszawie w lipcu 2017 r. Donald Trump zadeklarował poparcie dla państw europejskich w sprawie dywersyfikacji dostawców energetycznych³¹.

Przed szczytem, wewnątrz samej Inicjatywy, doszło do kontrowersji. Część państw (szczególnie Czechy) uważała, że Inicjatywa nie jest poważnie traktowana przez stronę amerykańską³². Inicjatorzy działań TSI, zdając sobie sprawę z tego, że trudno będzie liczyć na pozaunijne środki wsparcia dla projektów Trójmorza (Chiny, USA, kraje arabskie), za niezbędne dla spójności grupy oraz konieczne dla realizacji jej założeń uznali wprowadzenie koncepcji TSI do unijnej siedmioletniej perspektywy finansowej na lata 2021–2027.

Trzeci szczyt Inicjatywy Trójmorza odbył się w Bukareszcie (17–18 września 2018 r.) i wiązał się z wprowadzeniem inicjatywy finansowej. Rządy sześciu państw wystąpiły z listem intencyjnym o powołaniu Funduszu Inwestycyjnego Inicjatywy Trójmorza (Three Seas Initiative Investment Fund, TSIIF). Rezultatem tych działań było

30 Zob. szerzej: P. Ukielski, *Mapa Trójmorza. Przegląd punktów wspólnych i rozbieżności w polityce 12 państw regionu*, „Raport Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego” 2016, nr 3, s. 35. W zasadzie chodzi o budowę dwóch korytarzy z krajów bałtyckich na Bałkany Via Baltica i Via Carpatia – gwarantujących dostęp do polskich portów. Zob.: M. Gniazdowski, *Komentarze do struktury inicjatywy Three Seas i Szczyt w Warszawie*, „The Polish Quarterly of International Affairs” 2017, nr 26 (2), s. 105–108.

31 Koncepcja jest korzystna z punktu widzenia gospodarek europejskich, ale także amerykańskiej, która szuka odbiorców dla produkowanego ciekłego gazu ziemnego. Zob.: W. Gizicki, P. Łoś, *Geopolityka Trójmorza*, „Przestrzeń Społeczna” 2019, nr 1, s. 127–130.

32 Zob.: M. Mróz, *Wielki projekt małych krajów. Od Międzymorza do Trójmorza w polityce zagranicznej Polski w dobie drugiego rządu Prawa i Sprawiedliwości*, [w:] *Polityka zagraniczna Polski wobec państw, regionów i organizacji*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo”, red. M. Mróz, A. Drzewicki, Wrocław 2017/2018, nr 1 (5), s. 24–25, 36–37; M. Ehl, *Opinie. Trójmorze – nowy instrument w polskiej polityce zagranicznej...*, s. 49–52.

podpisanie porozumienia – 29 maja 2019 r. w Luksemburgu – między Bankiem Gospodarki Krajowej oraz rumuńskim Exim Bankiem o akcie założycielskim Funduszu, z udziałem przedstawicieli Republiki Czeskiej w Radzie Nadzorczej. W akcie założycielskim podkreślono, że Fundusz jest projektem komercyjnym, a decyzje o zaangażowaniu środków będzie podejmował podmiot zewnętrzny – Fuchs Asset Management wspierany przez komitety doradców inwestycyjnych. Bankiem depozytariuszem został Credit Suisse Luxembourg³³. Fundusz został wsparty przez tzw. plan Junckera (z Europejskiego Funduszu na rzecz Inwestycji Strategicznych – EFIS). Szef Komisji Europejskiej, wspierając TSIIF, zaproponował wygenerowanie dodatkowych 42 mld euro dla 12 państw uczestniczących w Trójmorzu.

Jestem przekonany [twierdził Jean-Claude Juncker – A.W.], że zrobiliśmy i dalej będziemy robić wszystko, co tylko możemy, by wspierać również w kolejnych latach lepszą spójność i lepszą siatkę połączeń w tym regionie³⁴.

Działania te były związane ze zmianą stosunku Komisji Europejskiej do Inicjatywy Trójmorza. Popierając tę Inicjatywę, Juncker stał się zarazem orędownikiem poszerzenia projektu o Niemcy³⁵.

Celem Funduszu jest gromadzenie środków niezbędnych do realizacji projektów w infrastrukturze transportowej, energetycznej i cyfrowej. Docelowo Fundusz ma się zaangażować w przedsięwzięcia o łącznej wartości 100 mld euro, podczas gdy potrzeby w regionie Trójmorza są szacowane na ponad 570 mld euro³⁶. Na szczycie TSI w Bukareszcie wymagania inwestycyjne Trójmorza nakreślono w 48 projektach. Inicjatywy zostały podzielone na wielostronne, dwustronne i narodowe³⁷. Jest to 27 wielo-

33 *Perspektywy dla inwestycji...*, s. 16.

34 Czwarty szczyt państw Inicjatywy Trójmorza w Słowenii, Sekretariat Koordynujący ds. Morskich 17+1. Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej [online], 7 VI 2019 [dostęp: 23 II 2020], dostępny w internecie: <<http://ceec-china-maritime.org/pl/szczyt-trojmorza-w-slowenii>>.

35 *Inicjatywa Trójmorza...*, s. 69–70.

36 *The Three Seas Initiative Investment Fund officially established*, Media.bgk.pl [online], 7 VI 2019 [dostęp: 20 III 2020], dostępny w internecie: <<https://media.bgk.pl/61041-the-three-seas-initiative-investment-fund-officially-established>>.

37 Szerzej na temat wszystkich inicjatyw projektowych Trójmorza zob.: *The Three Seas Initiative-Priority Interconnection Projects. 3 Seas Initiav. Summit*, Bucharest 17–18 IX

stronnych oraz 21 dwustronnych i krajowych projektów z potencjałem międzynarodowym³⁸.

Tabela 1. Udział krajów TSI w inicjowaniu projektów rozwojowych w regionie Europy Środkowo-Wschodniej

Państwa TSI	Inicjatywy wielostronne*						Inicjatywy dwustronne oraz z potencjałem międzynarodowym*						Udział w projektach – ogółem	
	1	u	2	u	3	u	1	u	2	u	3	u	i	u
Austria		2		5		2								9
Bułgaria		2		5		3					2	2	2	12
Chorwacja	2			5	1	2	2		1		7		13	7
Republika Czech				4	1	2						1	1	7
Estonia	1	1		3	2		2						5	7
Litwa	2			3	3	1	1						6	4
Łotwa	1	1		3		2							1	6
Polska	2	1	3	4	3	5							8	10
Rumunia	1	2	3	1	1	3						1	5	7
Słowacja	2	1		5		6					3		5	12
Słowenia				5		3	2		1		1		4	8
Węgry	1	2	2	4	2	3	1			1		1	6	11
Inicjatywa UE					1 ³⁹									

1 – inwestycje energetyczne

2 – inwestycje w infrastrukturze cyfrowej

3 – inwestycje transportowo-komunikacyjne

i – inicjowanie projektu

u – udział w projekcie

* w grupie uczestników uwzględniono współpartnerów projektu z UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *List of Priority Interconnection Projects*, Bucharest, 17–18 IX 2018, s. 1–3, dostępny w internecie [dostęp: 23 III 2020]: <<https://www.three.si/projects>>³⁹.

Warto podkreślić, że cele Trójmorza są w pełni kompatybilne z kierunkiem rozwoju określonym przez UE⁴⁰. W przypadku Polski premier RP

2018 [dostęp: 12 III 2020], dostępny w internecie: <<http://three-seas.eu/wp-content/uploads/2018/09/LIST-OF-PRIORITY-INTERCONNECTION-PROJECTS-2018.pdf>>.

38 *Transport i logistyka jako strategiczna branża dla polskiej gospodarki...*, s. 41–44. O aktualnym stanie realizacji projektów, zob.: *Three Seas Initiative, Slovenia 5–6 June 2019, Priority Interconnection Projects 2019 Status Report* [dostęp: 22 III 2020], dostępny w internecie: <<https://irp-cdn.multiscreensite.com/i805a6e8/files/uploaded/Status%20Report%202019-online.pdf>>.

39 Budowa drogi E65 (E66, uzupełnienie Transeuropejskiej Sieci Transportowej) – ze Skandynawii na Balkany, do Grecji i dalej na Cypr – niektóre ze źródeł jako inicjatora przedsięwzięcia wskazują Węgry.

40 Kompatybilność dotyczy celów zawartych w trzech podstawowych dokumentach UE: Strategia energetyczna 2030 (2030 Energy strategy); Jednolity rynek cyfrowy (Digital single market); Mapa drogowa do jednolitego europejskiego obszaru transportu (Roadmap to a single European transport area). Zob.: *White paper on*

Mateusz Morawiecki zarządzeniem z dnia 31 maja 2019 r. określił zasady koordynacji działań w zakresie Inicjatywy Trójmorza⁴¹. Wśród 18 partnerów, którzy dotychczas zgłosili chęć współpracy w ramach projektów TSI, sześć państw to członkowie UE (Dania, Finlandia, Grecja, Niemcy, Szwecja i Włochy), przy czym Grecja i Włochy zainteresowane są jedynie inwestycjami związanymi z rozwojem sieci transportowej. Z 12 państw europejskich, niebędących członkami Unii Europejskiej (Albania, Azerbejdżan, Bośnia i Hercegowina, Białoruś, Czarnogóra, Gruzja, Macedonia, Mołdawia, Norwegia, Serbia, Turcja, Ukraina), największym zainteresowaniem cieszą się inwestycje w obszarze rozwoju technologii cyfrowej – głównie ze strony Mołdawii, Serbii, Turcji i Ukrainy⁴².

Kolejny szczyt TSI odbył się 5–6 czerwca 2019 r. w Lublanie. Podczas szczytu doszło do zorganizowania Forum Biznesu, które stało się platformą rozmów między biznesmenami oraz rządami poszczególnych państw. Inicjatywa miała przyczynić się do rozwoju gospodarczego Europy Środkowo-Wschodniej (trzy główne obszary: transport, energia i technologia cyfrowa). Sprzyja to zwiększeniu jedności i spójności w UE oraz pogłębieniu współpracy. Celem spotkania było stymulowanie procesów inwestycyjnych w regionie przy udziale innych państw członkowskich UE oraz USA. Potwierdzono również otwarcie Inicjatywy na partnerską współpracę z krajami Bałkanów Zachodnich i Partnerstwa Wschodniego⁴³.

Unia Europejska, Stany Zjednoczone i Chiny wobec Inicjatywy Trójmorza

Próba oceny istniejących zagrożeń dla świata zachodniego ze strony Federacji Rosyjskiej i Chin była 56. Konferencja Bezpieczeństwa w Monachium (14–16 lutego 2020 r.). Podstawowe pytanie, stawiane przez ponad

transport-roadmap to a single European transport area-towards a competitive and resource-efficient transport system, Luxembourg: Publications Office of the European Union 2011.

41 Zarządzenie nr 67 Prezesa Rady Ministrów z dnia 31 maja 2019 r. w sprawie koordynowania przez Ministra Inwestycji i Rozwoju działań z zakresu Inicjatywy Trójmorza, „Monitor Polski” 2019 poz. 473, § 2.

42 Informacja za: *List of Priority...*

43 Wspólna deklaracja Czwartego Szczytu Inicjatywy Trójmorza (Lublana, 5–6 czerwca 2019 r.), Prezydent.pl [online], dostępny w internecie [dostęp: 23 III 2020]: <<https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,742,wspolna-deklaracja-iv-szczytu-inicjatywy-trojmorza.html>>.

500 uczestników z 40 krajów – głowy państw, premierów, ministrów obrony, dyplomatów, wojskowych czy ludzi związanych z biznesem – dotyczyło problemu, w jaki sposób przeciwdziałać działalności Rosji i Chin zmierzającej do zmiany geopolitycznego układu sił, który został ustalony po II wojnie światowej. Zdaniem wielu analityków wzrost postaw antyliberalno-populistycznych i nacjonalistycznych uderza w wartości dotychczas reprezentowane przez UE⁴⁴. Druga strona konfliktu krytykuje z kolei liberalny internationalizm. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest niezauważanie zagrożeń dla świata zachodniego, a nawet chęć zejścia z linii polityki konfrontacyjnej i izolacji Rosji. Już początek monachijskiej konferencji ujawnił rozbieżności. W wystąpieniu inauguracyjnym prezydent Niemiec Frank-Walter Steinmeier nie krył rozczarowania polityką Stanów Zjednoczonych, usytuowaniem interesów amerykańskich ponad interesami innych. Krytykując wyborcze hasło prezydenta Donalda Trumpa: „Make America great again”, podkreślał, że osiągnięcie celów tej polityki realizowane jest także kosztem sąsiadów i partnerów. Prezydent Niemiec ostrzegał, że rozwiązań dla świata „nie da się znaleźć w pojedynkę”, prowadząc w konsekwencji do pęknięć w polityce transatlantyckiej i osłabienia (*westlessness*) jedności Zachodu⁴⁵.

Jaką rolę w tych relacjach odgrywają kraje TSI? Czym dla Stanów Zjednoczonych jest Trójmorze?

Trójmorze jest dla Ameryki [na co wskazał podczas III Forum TSI prezydent Andrzej Duda – A. W.] strategicznym narzędziem budowania relacji z Europą Środkową. Świadczy o tym nie tylko wysoka i wciąż rosnąca aktywność amerykańskiego biznesu w obszarze Trójmorza, ale także zainteresowanie i poparcie władz amerykańskich dla idei trójmorskiej⁴⁶.

44 Zob.: Donald Trump. 6. July 2017, [w:] *Munich Security Report 2020*, s. 8, 12, dostępny w internecie [dostęp: 15 II 2020]: <https://securityconference.org/assets/user_upload/MunichSecurityReport2020.pdf>.

45 B. T. Wieliński, *Niemcy i Francja krytykują w Monachium USA. „Są zagrożeniem dla pokoju tak jak Chiny i Rosja”*, *Wyborcza.pl* [online], 16 II 2020 [dostęp: 17 II 2020], dostępny w internecie: <<https://wyborcza.pl/775399,25701685,niemcy-i-francja-krytykują-w-monachium-usa-sa-zagrozeniem.html>>.

46 *Wystąpienie Prezydenta podczas Forum Biznesowego Trójmorza*, *Prezydent.pl* [online], 17 IX 2018 [dostęp: 23 III 2020], dostępny w internecie: <<https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,523,wystapienie-prezydenta-podczas-forum-biznesowego-trojmorza.html>>.

Sami Amerykanie (gen. James L. Jones) podkreślali z kolei, że ich zainteresowanie TSI jest wyrazem żywotności i trwałości połączeń transatlantyckich w XXI wieku. Celem jest stworzenie połączeń (ekonomicznych, telekomunikacyjnych i transportowych) w regionie Europy Środkowo-Wschodniej (na linii północ-południe) oraz zwiększanie dobrobytu wśród najbliższych sojuszników Ameryki. Nowa infrastruktura pomoże ograniczyć zależność regionu od Rosji w zakresie dostaw energii, co ma znaczenie ekonomiczne i geopolityczne⁴⁷.

Krytyka francusko-niemiecka skierowana wobec polityki Stanów Zjednoczonych spotkała się ze stanowczą odpowiedzią sekretarza stanu USA Mike'a Pompeo. Zaapelował on do Europejczyków, by „zaakceptowali rzeczywistość”, szli drogą wytyczoną przez prezydenta Trumpa, zwiększali wydatki na obronność i wykluczali chińskie koncerny z przetargów na dostawy newralgicznej infrastruktury. Z punktu widzenia krajów TSI najważniejszym elementem jego wystąpienia była informacja, że USA przeznaczą nawet miliard dolarów na dofinansowanie projektów energetycznych krajów Trójmorza, by wesprzeć ich niezależność energetyczną od Rosji. Wystąpienie Pompeo skrytykował prezydent Emmanuel Macron, który stwierdził, że Europa sama musi zadbać o własne bezpieczeństwo, czego elementem będzie francuski parasol nuklearny (francuskie siły strategiczne) i zwiększenie wspólnych sił militarnych kontynentu⁴⁸.

Amerykańskie wsparcie finansowe dla TSI spotkało się z zadowoleniem państw regionu. Podczas okrągłostołowego spotkania państw Inicjatywy na monachijskiej konferencji bezpieczeństwa prezydent Estonii Kersti Kaljulaid podkreślała:

47 D. A. Wemer, *The "time is now or never" for Central Europe to grasp Three Seas opportunity, Estonia's president says*, Atlantic Council [online], 4 III 2020 [dostęp: 28 III 2020], dostępny w internecie: <<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-time-is-now-or-never-for-central-europe-to-grasp-three-seas-opportunity-estonias-president-says>>.

48 Mówiąc o Inicjatywie Trójmorza, sekretarz stanu Pompeo podkreślał: „We intend to provide up to one billion dollars in financing to Central and Eastern European countries of the Three Seas Initiative”. Zob.: J. L. Jones Jr., F. Kempe, I. Brzeziński, *US commits \$1 billion dollars to develop Central European infrastructure*, Atlantic Council [online], 15 II 2020 [dostęp: 17 II 2020], dostępny w internecie: <<https://www.atlanticcouncil.org/news/press-releases/us-commits-1-billion-dollars-to-develop-central-european-infrastructure>>.

ważne jest znalezienie okazji do zwiększenia inwestycji w infrastrukturę, energetykę i sektory cyfrowe tych krajów, a tym samym rozwiniecie współpracy między krajami europejskimi

– temu sprzyja amerykańska inicjatywa⁴⁹. Próba ograniczenia wpływu energetycznego Federacji Rosyjskiej w Europie (a szczególnie wśród krajów Inicjatywy) napotyka reakcję mocarstw. Zaangażowanie Stanów Zjednoczonych wiąże się nie tylko z popieraniem ograniczeń dla Rosji, ale również z próbą oddziaływania na UE, szczególnie przez jej nowe państwa członkowskie. Angażując się w poparcie TSI, Stany Zjednoczone starają się zwiększyć bezpieczeństwo regionu poprzez coraz szerszą obecność sił NATO w Europie Środkowo-Wschodniej, co wymaga wsparcia inwestycji gwarantujących skuteczne działania żołnierzy Sojuszu.

Projekty podjęte przez TSI mają szanse na wsparcie nie tylko ze strony amerykańskiej, ale i ze strony Chin. Nowy Jedwabny Szlak, którego współczesna wersja nazywana jest „Inicjatywą Pasa i Szlaku” (Belt and Road Initiative – BRI) lub „Jeden pas, jedna droga” (One Belt, One Road – OBOR), to propozycja przedstawiona w 2013 r. przez Xi Jinpinga – przewodniczącego Chińskiej Republiki Ludowej. Inicjatywa opiera się na zbudowaniu sieci połączeń, rozbudowie infrastruktury łączącej Chiny, kraje Azji Środkowej, Bliskiego Wschodu, Afryki z Europą.

W 2019 r. można było mówić o rozszerzeniu przez Chiny istniejącej koncepcji współpracy 17+1. Obok 11 państw Trójmorza (bez Austrii) idea współpracy z Chinami dotyczyła: Albanii, Czarnogóry, Bośni i Hercegowiny, Grecji, Macedonii oraz Serbii⁵⁰. Pierwszym elementem programu stała się idea rozbudowy infrastruktury kolejowej (TEU) do państw europejskich. BRI traktowany jest często jako szlak stulecia dla Europy. Przeciwnicy tych rozwiązań zauważają jednak, że mamy tu do czynienia z „chińską pułapką”. Chińczycy chętnie udzielają pożyczek finansowych na uczest-

49 H. Wrigth, *US to put up to \$1 billion towards Three Seas Investment Fund*, BNS ERR [online], 16 II 2020 [dostęp: 17 II 2020], dostępny w internecie: <<https://news.err.ee/1035828/us-to-put-up-to-1-billion-towards-three-seas-investment-fund>>.

50 H. Ciurtin, *The “16 + 1” becomes the “17 + 1”: Greece joins China’s dwindling cooperation framework in Central and Eastern Europe*, „China Brief” 2019, vol. 19, issue 10, May 29, Jamestown Foundation [online], dostępny w internecie [dostęp: 11 III 2020]: <<https://jamestown.org/program/the-161-becomes-the-171-greece-joins-chinas-dwindling-cooperation-framework-in-central-and-eastern-europe/>>.

nictwo w projektach infrastrukturalnych mogących prowadzić do zadłużenia biedniejszych krajów. Chiny są drugim eksporterem towarów z UE oraz pierwszym importerem towarów do Wspólnoty (20 proc.)⁵¹. Wzrost gospodarczy wyraźnie ma dotyczyć państw leżących na tzw. europejskim szlaku gospodarczym (również i Polski), a w założeniach perspektywy długoterminowej (do 2049 r.) ma on nawet wynosić do 35–45 proc.⁵² Chińczycy (od 2017 r.) zainwestowali w budowę autostrady E 763 w Serbii i Czarnogórze (z Belgradu do Bijelio Polje), renowację linii kolejowej Budapeszt–Belgrad długości 350 km (porozumienie Serbia–Węgry i Chiny – Exim Bank) oraz ekspresową linię kolejową Chiny–Europa (m.in. Euro–Asian Landbridge – „Lądowy Most Euroazjatycki”). Chorwacja natomiast podpisała umowę z chińskim konsorcjum, kierowanym przez China Road and Bridge Corporation (CRBC), na budowę pierwszej fazy mostu Peljesac i dróg dojazdowych. Należy zauważyć, że projekt wart ok. 340 mln dol. jest dofinansowywany przez UE.

Koncepcje chińskie dotyczące sześciu korytarzy transportowych są kontynuacją rozwiązań z lat dziewięćdziesiątych XX w.⁵³ Ciągłe też rośnie handel Chin z krajami Europy Środkowo-Wschodniej. W 2010 r. było to 43,9 mld dol., w 2016 r. – 58,7, a w 2017 r. 67,98 mld dol. W latach 2005–2019 r. Chiny zainwestowały w tym regionie ok. 14 mld dol. (głównie w przemysł maszynowy, chemiczny, telekomunikacyjny i nową energię)⁵⁴. Mimo to inicjatywy chińskie w ramach współpracy 17+1 budzą ograniczone zaufanie, niepokój instytucji europejskich i państw UE. Strona chińska

51 Warto zwrócić uwagę na fakt, że szlak ma „połączyć ponad 60 krajów, które zamieszkane są przez 63 procent światowej populacji, które generują około 29 procent globalnego PKB”. *Transport i logistyka...*, s. 34. Zob.: J. Garlick, *China's economic diplomacy in Central and Eastern Europe: A case of offensive mercantilism?*, „Europe-Asia Studies” 2019, vol. 71, issue 8.

52 O polityce UE oraz wpływach USA, a zwłaszcza Chin w Europie Środkowo-Wschodniej, zob. szerzej: *Europe in the face of US-China rivalry*, ed. Mario Esteban et al., *A report by the european think-tank network on China (ETNC)*, January 2020.

53 Zob.: D. Adamus, *Kolejowy Jedwabny Szlak przełamie hegemonię transportu morskiego?* klubjagiellonski.pl [online], 2 IV 2020 [dostęp: 3 IV 2020], dostępny w internecie: <<https://klubjagiellonski.pl/2020/04/02/kolejowy-jedwabny-szlak-przelamie-hegemonie-transportu-morskiego/>>.

54 AEI, *China global investment tracker*, dostępny w internecie [dostęp: 2 III 2020]: <<https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>>.

prowodzi działania dwustronne, faworyzując uczestników z Europy Środkowo-Wschodniej aktywnych w ramach OBOR, nie starając się o szerszą współpracę z całą UE⁵⁵. Zakładany na obszarze TSI rozwój infrastruktury komunikacyjnej tworzyć będzie odgałęzienia transportowe między Wschodem a Zachodem. Dla krajów regionu jest to szansa na rozwój inwestycji produkcyjnych, a także znajdowanie nowych rynków zbytu oraz nowych partnerów gospodarczych i handlowych⁵⁶.

Podsumowanie

Powstanie Inicjatyw Trójmorza pokazywane jest często jako rozszerzenie inicjatyw NATO w rejonie tzw. wschodniej flanki, polegające na próbie rozbudowy ekonomiczno-komunikacyjnej w Europie Środkowo-Wschodniej, po aneksji Krymu oraz agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2014 r. W początkowym okresie powstawania samej TSI można było zauważyć niezadowolenie niektórych krajów Unii Europejskiej (głównie Niemiec i Francji) polegające na krytyce działań „antyspójnościowych”, braku współpracy i wspieraniu koncepcji transatlantyckiej. Podjęte przez TSI próby ograniczenia zależności energetycznej od Federacji Rosyjskiej wpływają na koncepcje współpracy niemiecko-rosyjskiej, otwierając pole do działania Stanom Zjednoczonym, np. przez dostawy skroplonego gazu (LNG) do Świnoujścia i tworzenie możliwości jego transferu do pozostałych (zainteresowanych) państw regionu. Sytuacja będzie nadal się zmieniała po rozbudowie terminalu świnoujskiego, poszerzeniu dostaw w ramach powstającej nitki Gazociągu Bałtyckiego (Baltic Pipe) i zbudowaniu (w ramach korytarza Północ-Południe) terminalu Adria (LNG) na chorwackiej wyspie Krk. Działania podjęte przez państwa Inicjatywy Trójmorza polegają z kolei na uaktywnieniu wschodniej flanki UE, wpisują się również w brak

55 A. Stanzel, *China's investment in influence: the future of 16 + 1 cooperation*, China Analysis, December 2016 [online], dostępny w internecie [dostęp: 20 II 2020]: <https://www.ecfr.eu/publications/summary/chinas_investment_in_influence_the_future_of_161_cooperation7204>.

56 Dla Polski kluczowym elementem staje się więc podjęcie inwestycji transportowych, np. trasa kolejowa E20 (Siedlce-Terespol), zwiększenie przepustowości suchego portu w Małaszewiczach, poprawa niewystarczających połączeń północ-południe, złe rozmieszczenie terminali intermodalnych czy konieczność utworzenie hubu tranzytowego dla BRI. Zob. szerzej: *Transport i logistyka...*, s. 38.

akceptacji dla powstania drugiej nitki rurociągu Nord Stream 2, co ogranicza wpływy Berlina w regionie. UE musi wypracować takie rozwiązania, które nie będą faworyzowały jedynie części państw Wspólnoty.

Powstaniu TSI towarzyszyło szersze zainteresowanie międzynarodowe, przede wszystkim ze strony ChRL. Rozbudowując swoją inicjatywę 17+1, Chińczycy wkraczają na obszary działania USA poprzez budowę zaplecza drogowego, tworzą możliwości dla głębszej towarowej ekspansji do Europy. Państwa Trójmorza oczekują na inicjatywę ze strony strategicznych inwestorów zachodnich, wśród których pojawiły się rozbieżności (USA-UE). Kraje TSI mają poczucie odrębności, które jest efektem wspólnej przeszłości historycznej i dziedzictwa komunizmu. Bez wątpienia państwa Inicjatywy Trójmorza nie mogą rywalizować z UE (państwa grupy należą do Wspólnoty), ale zarazem konsolidacja grupy wobec idei bezpieczeństwa międzynarodowego (w ramach NATO) sprzyja rozwojowi współpracy euroatlantyckiej i scalaniu państw członkowskich wokół koncepcji TSI. Dla przyszłości Inicjatywy i jej efektywności działania ważnym czynnikiem jest stworzenie mechanizmów pozwalających na współpracę polityczną państw należących do grupy oraz wyzbycie się obaw i animozji między członkami grupy na rzecz wypracowania wspólnych priorytetów działania, co uniemożliwi w przyszłości rozbijanie jedności państw TSI przez silniejsze podmioty w stosunkach międzynarodowych (np. Chiny, USA, Federację Rosyjską czy w mniejszym zakresie przez niektóre kraje UE). Działania TSI mają na celu m.in. ograniczanie różnic między krajami „starymi” i „nowymi” Wspólnoty, wyrównywanie szans rozwoju dla biedniejszych państw Inicjatywy, co sprzyja rozwojowi całej UE.

Bibliografia

- Adamus D., *Kolejowy Jedwabny Szlak przełamie hegemonię transportu morskiego?*, klubjagiellonski.pl [online], 2 IV 2020 [dostęp: 3 IV 2020], dostępny w internecie: <<https://klubjagiellonski.pl/2020/04/02/kolejowy-jedwabny-szlak-przelamie-hegemonie-transportu-morskiego/>>.
- AEI, *China global investment tracker*, dostępny w internecie [dostęp: 2 III 2020]: <<https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>>.
- Cabada L., *Visegrad Group in the context of other Central European cooperation*, „Politics in Central Europe”, nr 13 (2).
- Calheiros B., *The 3 Seas Initiative: geopolitics and infrastructure*, JANUS NET e- journal of International Relations. „Observare” Universidade Autónoma de Lisboa, vol. 10, issue 2 (November 2019–April 2020).

- Cienciała A., *Poland and the western powers. A study in the interdependence of Eastern and Western Europe, 1938–1939*, Routledge & Kegan Paul, London, University of Toronto Press, Toronto 1968.
- Ciurtin H., *The "16 + 1" becomes the "17 + 1": Greece joins China's dwindling cooperation framework in Central and Eastern Europe*, „China Brief” 2019, vol. 19, issue 10, May 29, Jamestown Foundation [online], dostępny w internecie [dostęp: 11 III 2020]: <<https://jamestown.org/program/the-161-becomes-the-171-greece-joins-chinas-dwindling-cooperation-framework-in-central-and-eastern-europe/>>.
- Cziomer E., *Geneza, struktura oraz przesłanki wdrażania Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej w latach 2008–2010*, [w:] *Partnerstwo wschodnie: wielka szansa dla Europy*, red. J. Sawczuk, Wyższa Szkoła Bankowa, Poznań–Chorzów 2011.
- Czwarty szczyt państw Inicjatywy Trójmorza w Słowenii, Sekretariat Koordynujący ds. Morskich 17+1.
- Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej [online], 7 VI 2019 [dostęp: 23 II 2020], dostępny w internecie: <<http://ceec-china-maritime.org/pl/szczyt-trojmorza-w-slowenii>>.
- Donald Trump. 6. July 2017, [w:] *Munich Security Report 2020*, s. 8, dostępny w internecie [dostęp: 15 II 2020]: <https://securityconference.org/assets/user_upload/MunichSecurityReport2020.pdf>.
- Ehl M., *Opinie. Trójmorze – nowy instrument w polskiej polityce zagranicznej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2017, nr 4 (71).
- Europe in the face of US-China rivalry*, ed. M. Esteban et al., *A report by the european think-tank network on China (ETNC)*, January 2020.
- Garlick J., *China's economic diplomacy in Central and Eastern Europe: A case of offensive mercantilism?* „Europe-Asia Studies” 2019, vol. 71, issue 8.
- Gizicki W., Łoś P., *Geopolityka Trójmorza*, „Przestrzeń Społeczna” 2019, nr 1.
- Gniazdowski M., *Komentarze do struktury inicjatywy Three Seas i Szczyt w Warszawie*, „The Polish Quarterly of International Affairs” 2017, nr 26 (2).
- Górka M., *The Three Seas Initiative as a political challenge for the countries of Central and Eastern Europe*, „Politics in Central Europe” 2018, nr 14 (3).
- Inicjatywa Trójmorza: geneza, cele i funkcjonowanie*, red. P. Kowal, A. Orzelska-Stączek, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2019 (Wschód-Zachód 3).
- Jabłoński M., *Czy koncepcja „miedzymorza” jest dzisiaj aktualna?*, Wgospodarce.pl [online], 20 I 2016 [dostęp: 22 IX 2019], dostępny w internecie: <<http://wgospodarce.pl/opinie/22584-czy-koncepcja-miedzymorza-jest-dzisiaj-aktualna/>>.
- Jones J. L. jr., Kempe F., Brzeziński I., *US commits \$1 billion dollars to develop Central European infrastructure*, Atlantic Council [online], 15 II 2020 [dostęp: 17 II 2020], dostępny w internecie: <<https://www.atlanticcouncil.org/news/press-releases/us-commits-1-billion-dollars-to-develop-central-european-infrastructure>>.
- Kisielewski T., *Federacja środkowoeuropejska. Pertraktacje polsko-czechosłowackie 1939–1943*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1991.
- Kooperation zwischen Österreich, Tschechien und der Slowakei: Konkurrenz zur Visegrád-Gruppe? Treff en der sogenannten Nord-Trilaterale fand zum ersten

- Mal statt / Von Roman Oeschger, „Prag aktuell” [online], 11 ii 2015 [dostęp: 24 iii 2020], dostępny w internecie: <<https://www.prag-aktuell.cz/nachrichten/kooperation-zwischen-oesterreich-tschechien-der-slowakei-konkurrenz-zur-visegrad-gruppe-11022015-11377>>.
- Treffen der sogenannten Nord-Trilaterale fand zum ersten Mal statt / Von Roman Oeschger, „Prag aktuell” [online], 11 II 2015 [dostęp: 24 III 2020], dostępny w internecie: <<https://www.prag-aktuell.cz/nachrichten/kooperation-zwischen-oesterreich-tschechien-der-slowakei-konkurrenz-zur-visegrad-gruppe-11022015-11377>>.
- Kornat M., *Polityka równowagi 1934–1939. Polska między Wschodem a Zachodem*, Arcana, Kraków 2007.
- Kornat M., *Ruch prometejski – ważne doświadczenie polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej*, „Nowa Europa Wschodnia” 2008, nr 2.
- Laruelle M., Rivera E., *Imagined geographies of Central and Eastern Europe: the concept of Intermarium*, ieres Occasional Papers, Transnational History of the Far Right Series, no 1, March 2019.
- Leszczyński A., Szczerski: „Trójmorze to napęd Europy”. Wraca idea Trójmorza i Międzymorza, fantazja o polskim mocarstwie, OKO.press [online], 20 VI 2017 [dostęp: 20 IX 2019], dostępny w internecie: <<https://oko.press/szczerski-trojmorze-naped-europy-wraca-idea-trojmorza-miedzymorza-fantazja-o-polskim-mocarstwie/>>.
- List of Priority Interconnection Projects, Bucharest, 17–18 IX 2018, s. 1–3, dostępny w internecie [dostęp: 23 III 2020]: <<https://www.three.si/projects>>.
- Litwin-Lewandowska D., *Gruziński epizod w polskiej polityce zagranicznej w okresie prezydentury Lecha Kaczyńskiego (2005–2010)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”. Sectio M, Balcaniensis et Carpathiensis, vol. II, 2017.
- Łaptos J., *Zakres i formy współpracy polityków środkowoeuropejskich na uchodźstwie podczas II wojny światowej*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne” 2017, t. 25, s. 67–85.
- Mróz M., *Wielki projekt małych krajów. Od Międzymorza do Trójmorza w polityce zagranicznej Polski w dobie drugiego rządu Prawa i Sprawiedliwości*, [w:] *Polityka zagraniczna Polski wobec państw, regionów i organizacji*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo”, red. M. Mróz, A. Drzewicki, Wrocław 2017/2018, nr 1 (5).
- Okulewicz P., *Koncepcja Międzymorza w myśli i praktyce politycznej obozu J. Piłsudskiego w latach 1918–1926*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2001.
- Pawlicki J., *Doktryna Sikorskiego. Co na to NATO?*, Wyborcza. pl [online], 21 XI 2008 [dostęp: 20 I 2020], dostępny w internecie: <https://wyborcza.pl/1,75968,5972960,Doktryna_Sikorskiego__Co_na_to_NATO_.html>.
- Perspektywy dla inwestycji infrastrukturalnych w Trójmorzu. Raport specjalny, SpotData, s. 6 [online], dostępny w internecie [dostęp: 20 III 2020]: <<https://spotdata.pl/research/download/73>>.
- President: Three Seas summit has built ties among CE countries (THE SECOND SUMMIT OF THE 3 SEAS INITIATIVE Joint Declaration), Prezydent.pl [online], 6 VII 2017 [dostęp: 11 III 2020], dostępny w internecie: <<https://www.prezydent.pl/en/news/art,496,president-three-seas-summit-has-built-ties-among-ce-countries.html>>.

- Radziwinowicz W., Jagielski W., *Jesteśmy tu, by podjąć walkę*, Wyborcza.pl [online], 13 VIII 2008 [dostęp: 23 IX 2019], dostępny w internecie: <http://wyborcza.pl/1,75399,5583348,Jestesmy_tu_by_podjac_walke.html/>.
- Sienkiewicz M., *Koncepcja Trójmorza w polityce zagranicznej Polski po 2015 r.*, [w:] *Między wojną i dyplomacją. Polityka zagraniczna Polski w świetle wyzwań na arenie międzynarodowej*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo”, red. M. Mróz, Wrocław 2016, nr 1 (4).
- Sikorski T., „Międzymorze” w pismach sekcji wschodniej Polskiej Partii Socjalistycznej (1987–1989). *Zapomniana historia*, „Atheneum. Polskie Studia Politologiczne” 2013, vol. 41.
- Stanzel A., *China's investment in influence: the future of 16 + 1 cooperation*, China Analysis, December 2016, dostępny w internecie [dostęp: 20 II 2020]: <https://www.ecfr.eu/publications/summary/chinas_investment_in_influence_the_future_of_161_cooperation7204>.
- Stępniewski T., *Inicjatywa Trójmorza: uwarunkowania geopolityczne i nowy model regionalnej współpracy*, „Studia Europejskie” 2018, nr 2.
- Szczepański T., *Międzymorze. Polityka Środkowoeuropejska KPN*, Wydawnictwo Polskie KPN, Warszawa 1993.
- Szczerski K., *Utopia Europejska. Kryzys integracji i polska inicjatywa naprawy*, Wydawnictwo Biały Kruk, Kraków 2017.
- Świder K., *Europa Środkowa jako obszar projektowania geopolitycznego*, „Studia Europejskie” 2018, nr 2.
- The digitals 3 Seas Initiative. Mapping the challenges to overcome*, ed. A. Konkel, M. Przywała, The Kosciuszko Institute, Kraków 2018.
- The Three Seas Initiative-Priority Interconnection Projects*. 3 Seas Initiative Summit, Bucharest 17–18 IX 2018 [dostęp: 12 III 2020], dostępny w internecie: <<http://three-seas.eu/wp-content/uploads/2018/09/LIST-OF-PRIORITY-INTERCONNECTION-PROJECTS-2018.pdf>>.
- Three Seas Initiative, Slovenia 5–6 June 2019. *Priority Interconnection Projects 2019 Status Report* [dostęp: 22 III 2020], dostępny w internecie: <<https://irp-cdn.multiscreensite.com/1805a6e8/files/uploaded/Status%20Report%202019-online.pdf>>.
- Transport i logistyka jako strategiczna branża dla polskiej gospodarki. Raport Polskiego Instytutu Transportu Drogowego, wrzesień, Warszawa 2019.
- Ukielski P., *Inicjatywa Trójmorza w polskiej polityce zagranicznej*, „Studia Europejskie” 2018, nr 2.
- Ukielski P., *Mapa Trójmorza. Przegląd punktów wspólnych i rozbieżności w polityce 12 państw regionu*, „Raport Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego” 2016, nr 3.
- Wandycz P. S., *Czechoslovak-Polish confederation and the great powers 1940–1943*, Indiana University Publications, Bloomington 1956.
- Wemer D. A., *The “time is now or never” for Central Europe to grasp Three Seas opportunity*, *Estonia's president says*, Atlantic Council Foundation [online], 4 III 2020 [dostęp: 28 III 2020], dostępny w internecie: <<https://www.atlanticcouncil.org/>>

- blogs/new-atlanticist/the-time-is-now-or-never-for-central-europe-to-grasp-three-seas-opportunity-estonias-president-says>.
- White paper on transport – roadmap to a single European transport area – towards a competitive and resource-efficient transport system*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2011.
- Wielński B. T., *Niemcy i Francja krytykują w Monachium USA. „Są zagrożeniem dla pokoju tak jak Chiny i Rosja”*, Wyborcza.pl [online], 16 II 2020 [dostęp: 17 II 2020], dostępny w internecie: <<https://wyborcza.pl/775399,25701685,niemcy-i-francja-krytykuja-w-monachium-usa-sa-zagrozeniem.html>>.
- Wright H., *US to put up to \$1 billion towards Three Seas Investment Fund*, BNS ERR [online], 16 II 2020 [17 II 2020], dostępny w internecie: <<https://news.err.ee/1035828/us-to-put-up-to-1-billion-towards-three-seas-investment-fund>>.
- Wspólna deklaracja Czwartego Szczytu Inicjatywy Trójmorza (Lublana, 5–6 czerwca 2019 r.), Prezydent.pl [online], dostępny w internecie [dostęp: 23 III 2020]: <<https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,742,wspolna-deklaracja-iv-szczytu-inicjatywy-trojmorza.html>>.
- Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza, Prezydent.pl [online], 25 VIII 2016 [dostęp: 8 IX 2019], dostępny w internecie: <<http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,105,wspolna-deklaracja-w-sprawie-inicjatywytrojmorza.html>>.
- Wystąpienie Prezydenta podczas Forum Biznesowego Trójmorza, Prezydent.pl [online], 17 IX 2018 [dostęp: 23 III 2020], dostępny w internecie: <<https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,523,wystapienie-prezydenta-podczas-forum-biznesowego-trojmorza.html>>.
- Zarządzenie nr 67 Prezesa Rady Ministrów z dnia 31 maja 2019 r. w sprawie koordynowania przez Ministra Inwestycji i Rozwoju działań z zakresu Inicjatywy Trójmorza, „Monitor Polski” 2019, poz. 473.
- Znamierowska-Rakk E., *Projekty unifikacji państw bałkańskich w latach II wojny światowej*, „Dzieje Najnowsze” 2001, nr 3.